

STADSHOLMEN

TOFFLAN 3

Bastugatan 14A, B

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturreserveratet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- ❶ Huset från 1760 med påbyggnad från 1920-talet
- ❷ Tillbyggnad från 1920-talet

HÖRNET BELLMANSGATAN OCH BASTUGATAN
FÖRE OM- OCH PÅBYGGNADEN OMKRING 1920.
FOTO O. HEIMER 1912, SSM E30094

Huset i hörnet av Bastugatan och Bellmansgatan byggdes ursprungligen omkring 1760. På 1920-talets gjordes en omfattande ombyggnad som delvis präglar huset i dag och som berättar om den modernisering av Mariabergets ålderdomliga bebyggelse som då skedde.

Av äldre tider finns i dag kvar grundmurar och inredningar från 1700-talet med vissa kompletteringar från 1800-talet.

Fastigheten Tofflan 3 är grönvärderad enligt Stads-
museets kulturhistoriska klassificering. Det innebär
att den har ett särskilt kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Fastigheten Tofflan 3 är en del av Östra Mariaberget. De nuvarande husen på berget byggdes huvudsakligen efter en brand 1759 som förstörde omkring 300 fastigheter i Maria kyrkas omgivningar. De nerbrunna

husen var till stor del av trä och ersattes efter branden helt av putsade tegelhus i enlighet med stadens byggnadsordningar från 1736 och 1763. Tidens kända murmästare fick uppdrag i området och byggherrarna var ofta framgångsrika näringsidkare som både bodde och drev sin verksamhet i de nya husen. Under 1800-talet byggdes en stor del av husen om, och framförallt längs Hornsgatan fick husen påbyggnader och ny fasaddekor. Mot slutet av 1800-talet uppfördes också en del nya byggnader som Maria-hissen och Laurinska huset.

1900-talet innebar för de flesta hus i området en

HÖRNET BELLMANSGATAN OCH BASTUGATAN. VÅNINGARNA UNDER FASADLISTEN ÄR DEN URSPRUNGLIGA DELEN FRÅN 1760-TALET. DE TVÅ FÖNSTERAXLARNÄ LÄNGST TILL VÄNSTER ÄR DOCK FRÅN 1920-TALET. FOTO J. MALMBERG.

förfallsperiod. Redan på 1860-talet fanns tankar på att plana ut och bredda Hornsgatan. Vid sekelskiftet 1900 sprängde och grävde man vid Mariaberget och breddade gatan på bekostnad av Maria kyrkogård och bebyggelsen på gatans södra sida. Planerna på en breddning även av norra sidan ledde till osäkerhet om vad som skulle ske med den kvarvarande bebyggelsen. På 1920-talet revs en del hus, men ytterligare planer på rivningar skapade en kraftig opinionsstorm ledd av bland annat Anna Lindhagen, ledamot av stadsfullmäktige och Skönhetsrådet.

I början av 1960-talet blev nya rivnings- och nybyggnadsplaner aktuella. Ett omfattande kommunalt utredningsarbete inleddes 1966 i avsikt att ge underlag för bebyggelsens framtid. Arbetet resulterade i en bevarande- och restaureringsplan som omfattade i stort sett alla fastigheter på Östra Mariaberget. Upprustningen pågick under 1970- och 1980-talen och det fanns en ambition att pröva nya restaureringsprinciper för att nå både ett antikvariskt och arkitektoniskt gott resultat. Bland annat återgick

man till traditionell kalkputs och kalkavfärgningar vid fasadrenoveringarna.

HISTORIK

Gipsmakaren Krügers hus

Gipsmakaren Johan Christoffer Krüger ägde före branden 1759 två tomter (nuvarande fastigheterna 3 och 4) med flera bostadshus av trä och ett nyuppfört bostadshus av sten. Efter branden byggde han ett nytt stenhus i hörnet av Bastugatan och Bellmansgatan (nr 1 på kartan). Det var enligt ritningen tre våningar högt mot Bastugatan, men på grund av höjdskillnaden bara två våningar mot Bellmansgatan. Det långsmala huset hade tre fönsteraxlar mot Bellmansgatan och nio fönsteraxlar mot Bastugatan samt sadeltak med takkupor och inredd vind.

Enligt 1789 års brandförsäkring innehöll huset flera mindre bostäder om en sal, en eller två kamrare och ett kök. I bottenvåningen fanns också en mindre lokal som användes som ”näringsställe”, det vill säga krog. På gården (som även omfattade

DEN URSPRUNGLIGA PORTEN FRÅN OMKRING 1760 VID BASTUGATAN 14A. FOTO J. MALMBERG.

nuvarande Tofflan 4) fanns flera bodar och uthus av trä samt en trädgård med ett lusthus.

1920-talets ombyggnad

Bostadshuset tycks sedan ha haft ungefär samma utseende ända fram till 1920-talet. Då lät dåvarande ägaren Emil Andersson bygga på huset med ett antal våningar och samtidigt göra en tillbyggnad utmed Bellmansgatan (nr 2 på kartan). Den östra delen vid Bastugatan behöll dock sin ursprungliga höjd. Fasaden mot Bellmansgatan försågs vid samma tid med burspråk, och takfoten fick en klassisk tandsnittslist. I och med ombyggnaden fick huset det utseende det har ännu i dag. Fastigheten förvärvades av staden 1970.

Som kuriosita kan nämnas att under en period i början av 1800-talet ägdes fastigheten av kamreren F. G. Scholander. Han var far till den kände arkitekten Fredrik Wilhelm Scholander som föddes 1816 och bodde här sina första år.

Upprustning och reovering

Fastigheten reoverades 1977. En del ändringar av

planlösningen gjordes, dels för våtutrymmen, dels för att skapa lämpligt stora lägenheter. Äldre inredningar sparades, både från 1700- och 1800-talet och från ombyggnadstiden på 1920-talet. Fönstren från 1920-talets ombyggnad bevarades medan de äldre byttes ut mot nytillverkade i anpassad utformning. Åren 2008–2010 har yttre underhåll genomförts av tak, fasader och fönster. Även gården rustades upp.

BYGGNADSBESKRIVNING

Byggnaden i 2–5 våningar har slät, putsad fasad och två entréer från Bastugatan. 14A har en snidad port från 1700-talets senare del och ett ålderdomligt trapphus med snickerier från 1700- och 1800-talet. Trapphusets våningsplan har äldre kalkstengolv medan bottenvåningens portgång fått golv av sekundära plattor. Trapphuset till 14B har delvis kalkstengolv samt äldre snickerier från 1700- och 1800-talet. Från påbyggnadstiden omkring 1920 finns snickerier samt trappor och golv av konststen. I de nedre bostadsvåningarna finns delvis äldre snickerier och kakelugnar medan de övre våningarna har inredning från 1920-talet.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kommande

generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingsmaterial som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.